

Beste lezer(es),

Het boek dat u nu in handen hebt, is uniek. Zo eenvoudig is het. Op bijna 300 bladzijden en in meer dan 3000 Gooikse woorden en uitdrukkingen vindt u een taal terug die, helaas, stilaan maar zeker aan het verdwijnen is.

Op de drempel van de 21ste eeuw werd ze voor u vastgelegd in een boek, dat uitnodigt om bekeken en gelezen te worden. Als u erin gaat bladeren, ontdekt u de wereld van vroeger terug, op een heel vlotte, bijna speelse manier voorgesteld in die duizenden "Guukse" uitdrukkingen.

Dit is een werk, waarvan je droomt dat het ooit eens zal verschijnen, en, na zoveel jaren geduldig voorbereidingswerk is het er uiteindelijk toch van gekomen. Ik kan echt niet genoeg onderstrepen welk belang de figuur van "meester" Frans Peetermans hierbij heeft gehad. Het is zijn levenswerk geworden en hij heeft er op zijn gekende, rustige en secure manier aan gewerkt. Meer dan 5 jaar na mekaar verschenen al gedeelten van het werk in het heemkundig tijdschrift "Gooik". Heelwat lezers zaten te wachten op die dialect-fragmenten en hebben er ook echt van genoten. Doorheen de jaren groeide de hoeveelheid dialectwoorden en de tijd werd rijp voor ... dit boek.

Heelwat uren zijn er dan nog gekropen in het "drukbaar" maken van die duizenden items : intikken, nakijken, verbeteren, opnieuw intikken, enz.,... een bijna eindeloos werk. Uiteraard maak ik hier van de gelegenheid gebruik om twee mensen speciaal te bedanken voor hun maandenlange inzet, nl. André, en zijn vrouw Joke. Zonder hen zou het omzetten van notities naar boekvorm niet mogelijk geweest zijn. Het zijn soms lange, zware avonden geweest, maar de moed werd nooit opgegeven. (Ook het geduld van mijn vrouw werd avondenlang op de proef gesteld, mijn dank voor haar begrip.)

Dank aan Lut (De Borre), Johan en Guy ; iedereen was op zijn (of haar) manier een onmisbare schakel in het geheel. Dank ook aan het Gooikse gemeentebestuur en de sponsors.

Ik wil afsluiten met de volgende bedenking : dit boek is nooit volledig. Niet alleen verwijs ik naar het 20ste hoofdstuk, waar later nog een schat van Gooiks volksleven kan uitgebracht worden, maar ook denk ik aan u, Gooikenaar, dialectgebruiker. Blijf uw dialect koesteren, heb er aandacht voor, en ... noteer ook woorden en uitdrukkingen die hier nog niet vermeld werden. Geef ze door aan Frans, hij broedt waarschijnlijk al op een volgend werkje.

Het was een eer en een plezier om aan dit boek te mogen meewerken!

Veel leesgenot!

Jean-Paul De Loecker

(maart '95)

Woord vooraf

Over dialecten en dialectsprekers wordt wel eens laatdunkend gedaan. Maar men vergeet soms dat ons Nederlands uit een reeks dialecten is gegroeid.

Daarenboven zit er in elk dialect een pak informatie over het verleden. De benamingen van bezigheden, gebruiksvoorwerpen, kleren ... uit de tijd van onze voorouders leven daarin voort.

Daarbij komt nog dat de schatkamer van het dialect "boezjevol" zit met beeldrijke uitdrukkingen en treffende vergelijkingen waarmee de vorige generaties hun waarnemingen en ervaringen kernachtig verwoordden.

Soms zijn de uitspraken wel eens ruw of plat, maar vaak zijn ze zo gevat dat ze goed in de mond liggen en dus lang meegaan. Bijvoorbeeld om te zeggen dat eksters heel vroeg beginnen te nestelen, klinkt het in Gooiks : "Mee lichmes leggen d'eksters eulen iestem balk."

Als iemand sterk overdrijft, heet het dat hij "va ne vliegeskeet nen donnerslag mokt".

Bovendien zijn heel wat dialectsprekers verknocht aan hun dialect : de taal van hun hart en de band met hun geboortestreek en hun familie.

Om al die redenen en ook omdat dialectsprekers stilaan een bedreigde "soort" worden, wordt het de hoogste tijd om één en ander op papier te zetten.

Dit werk heeft geen wetenschappelijke bedoeling.

Het is dus geen "diksjonèr", want lange lijsten zijn nogal saai. Het verzameld dialectmateriaal werd daarom gerubriceerd volgens de omstandigheden van het dagelijks leven waarin de taal gesproken wordt. Zo zijn er de thema's : ziekte, dood, angst, verdriet, vreugde, honger, dorst, opschik, verstand, woede, werk... Achteraan is er een trefwoordenregister dat het opzoeken van een bepaald woord vergemakkelijkt.

Het taalmateriaal werd jarenlang geduldig opgetekend uit de mond van overwegend oudere Gooikenaars. Van sommige woorden en uitdrukkingen weet ik nog precies waar en door wie ze gebruikt werden.

Met opzet koos ik voor het noteren in een soort fonetisch schrift dat de uitspraak benadert en toch nog leesbaar is. Dat was niet zo gemakkelijk. Bv. voor de doffe e koos ik geen speciaal teken, voor de o-klank in "vandôg" (vandaag) - die in 't Gooiks klinkt als de "ou" in het Engelse "thought" - gebruikte ik het teken "ô" en de œ in "œs" (huis) schreef ik als œ zoals in het Franse "œuvre". Met wat goede wil komt u er wel uit...

Hoofdstuk 20 is een selectie van liedjes, versjes, aftelrijmpjes ... in 't Gooiks. Het is de bedoeling om later de vele tientallen andere werkjes gaandeweg te publiceren in het tijdschrift van de Heemkundige Kring of als aparte uitgave. Er zijn pareltjes bij ...

Als u, door de "ontmoeting" met dit boek ook de dialectmicrobe krijgt, leg uw oor dan te luisteren en noteer! Het aantal bronnen vermindert snel.

De "giestige" tekeningen die het geheel luchtiger maken, zijn van de hand van tekenaar Johan Jacobs.

Met dank aan Jaak Dedobbeleer die de juiste Gooikse woorden leverde i.v.m. paardetuig en landbouwmachines.

Nog veel plezier met "Guuks" !

Frans Peetermans, Winter 93-94.

Het Gooiks dialect

Ons Gooiks dialect behoort tot het Brabants. Dat is veruit de grootste dialectgroep van Vlaanderen.

Brabants spreekt men in Antwerpen, Vlaams-Brabant, de Oostvlaamse Dendervallei, enkele aan Antwerpen grenzende Limburgse gemeenten en ook in de Nederlandse provincie Noord-Brabant.

Het Gooiks behoort tot het Zuidbrabants.

Het bestaat enkel als gesproken taal.

Enkele exclusieve kenmerken van het Zuidbrabants zijn de ie-uitspraak voor de i ("iek" i.p.v. ik), de uu-uitspraak voor de u ("duus" i.p.v. dus), de sk-uitspraak voor de sch ("skaul" i.p.v. school) en het vergeten van de h ("alle" i.p.v. Halle).

Een andere eigenaardigheid is de vervorming van -el in -er. Bv. : klip^{er}, vlèger, vleug^{er}, lierek ... voor knuppel, vlegel, vleugel, lelijk, ...

Wat de woordenschat betreft, is het niet verwonderlijk dat het Gooiks doorspekt is met woorden van Franse of Waalse komaf. Franse soldaten bezetten onze streken eeuwenlang en er is natuurlijk de nabijheid van Brussel en de taalgrens.

Opmerkelijk is ook dat er tussen het Gooiks (het dialect van deelgemeente Gooik) en het Oetings, het Kesters, het Leerbeeks, het Lenniks ... kleine verschillen bestaan in uitspraak en in woordenschat.

Zo heet een Vlaamse gaai in Gooik "nen ennen" terwijl diezelfde vogel in Lennik aan de Hallebaan, dus amper 2 km oostelijker, "ne roetoet" wordt. Bij ons is een bussel hout "ne moesjoet" of "nen asjel", aan de Hallebaan "ne klajen" of "ne klajes". Wij in Gooik spreken over "nen iemer" als we een emmer bedoelen. Maar in Oetingen hebben ze het over "nen ôker". Een Gooikse "vorre" (vod) noemen ze in Oetingen "n forre".

Meestal betekenen de woorden in het A.N. en het Gooiks hetzelfde. Zo is “het mul” in het A.N. en in het Gooiks : het stof van de weg. Maar soms gaan woorden een eigen leven leiden. In het Gooiks behield zo'n woord dan zijn oude betekenis, terwijl het in het A.N. een nieuwe (soms verwante) betekenis kreeg. Bv. A.N. : groots (prachtig, luisterrijk), Gooiks : ”groesj” (fier, trots, tikkeltje verwaand);

A.N. : grijnzen (gezicht tot grijns vertrekken, vals lachen) ; Gooiks : “grèzen” (huilen, wenen);

A.N. : schreeuwen (roepen) ; Gooiks : “skrieven” (huilen, wenen).

Ook woorden aan het Frans ontleend kunnen in het Gooiks een andere betekenis krijgen. Bv. Fr. : subit (plotseling); Gooiks : “sebiet” (straks) ; Fr. : un bau (dwarsbalk op een schip) ; Gooiks : “ 'm bool” (boomstam). Hoewel hier het Frans leentjebuur speelde bij het Nederlands!

Grenzen van de grote dialectgroepen in Vlaanderen

Welke toekomst heeft het Gooiks nog ?

Het zal zich voortdurend moeten aanpassen en dus verarmen. Er is de invloed van het onderwijs en de media. De inwijking van mensen uit andere streken versnelt de veralgemening van het A.N.

Anderzijds is er sinds enkele jaren opnieuw een levende belangstelling voor onze dialecten. Er worden tientallen boekjes geschreven als dit : universiteiten publiceren woordenboeken met vaktermen uit oude beroepen, kranten berichten daarover, gewestelijke radio's hebben een vaste rubriek over dialect en onlangs was er op de televisie een hele aflevering van "Geschiedenis van de taal" gewijd aan de dialecten van Nederland en Vlaanderen.

Ik denk dat het retro-gevoel alleen niet de verklaring is van deze groeiende belangstelling. Onlangs was er zelfs een tussenkomst in het Vlaamse Parlement om het gebruik van dialect in reclamespotjes op de radio te verbieden ! Maar een taalslag wordt het niet.

Het A.N. rukt verder op en ... zo hoort het.

Maar datzelfde A.N. staat liefde voor zijn eigen dialect niet in de weg. De mens moet een universele geest ontwikkelen, maar een hart voor zijn dialect...